

**BUXORO DAVLAT
PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

**BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

TA'LIM TRANSFORMATSIYASI

ILMIY – METODIK JURNAL

No. 2

O'ZBEKISTONDA MEHNAT HUQUQINING BUZILISHI: HOLAT VA ISTIQBOL

Yo'ldosheva Odinaxon Dilmurodjon qizi,

Buxoro davlat pedagogika instituti I bosqich magistranti

odinakhandilmurodjonqizi@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda mehnat huquqining buzilishi holatlari, ularning kelib chiqish omillari va huquqiy oqibatlari har tomonlama tahlil etiladi. Noqonuniy ishdan bo'shatish, ish haqini o'z vaqtida to'lamaslik, majburiy va yashirin mehnat, mehnat shartnomasiz faoliyat yuritish kabi muammolar amaldagi milliy qonunchilik va xalqaro mehnat standartlari asosida yoritiladi. Davlat nazorati, mehnat inspeksiyasi hamda sud amaliyotining roli ochib beriladi. Shuningdek, mehnat munosabatlarini liberallashtirish, raqamli nazorat tizimlarini joriy etish, ijtimoiy sheriklikni rivojlantirish va xodimlarning huquqiy madaniyatini oshirish orqali mehnat huquqlarini ishonchli himoya qilish istiqbollari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Mehnat huquqi, mehnat qonunchiligi, mehnat huquqining buzilishi, xodimlar huquqlari, ish beruvchi majburiyatlari mehnat shartnomasi noqonuniy ishdan bo'shatish ish haqi kechiktirilishi majburiy mehnat bolalar mehnati.

VIOLATION OF LABOR RIGHTS IN UZBEKISTAN: CURRENT SITUATION AND PROSPECTS

Yo'ldosheva Odinaxon Dilmurodjon qizi,

First-year Master's student at Bukhara State Pedagogical Institute

odinakhandilmurodjonqizi@gmail.com

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of labor rights violations in Uzbekistan, their underlying causes, and legal consequences. Issues such as unlawful dismissal, delayed wage payments, forced and informal labor, and employment without formal contracts are examined based on current national legislation and international labor standards. The role of state supervision, labor inspections, and judicial practice is highlighted. The study also substantiates the prospects for strengthening labor rights protection through the liberalization of labor relations, implementation of digital monitoring systems, development of social partnership, and enhancement of employees' legal awareness.

Keywords: Labour law (Employment law), labour legislation, violation of labour rights, employees' rights, employer's obligations, employment contract, unlawful dismissal, wage delay (delayed payment of wages), forced labour, child labour

НАРУШЕНИЕ ТРУДОВОГО ПРАВА В УЗБЕКИСТАНЕ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Йулдошева Одинахон Дилмуроджон кизи,

Магистрант I курса Бухарского государственного педагогического института

odinakhandilmurodjonqizi@gmail.com

Аннотация: В данной статье всесторонне анализируются случаи нарушения трудового права в Узбекистане, факторы их возникновения и правовые последствия. Рассматриваются такие проблемы, как незаконное увольнение, несвоевременная выплата заработной платы, принудительный и скрытый труд, а также осуществление трудовой деятельности без заключения трудового договора — на основе действующего национального законодательства и международных трудовых стандартов. Раскрывается роль государственного контроля, трудовой инспекции и судебной практики. Также с научно-теоретической и практической точек зрения обосновываются перспективы надежной защиты трудовых прав посредством либерализации трудовых отношений, внедрения цифровых систем контроля, развития социального партнерства и повышения правовой культуры работников.

Ключевые слова: трудовое право, трудовое законодательство, нарушение трудовых прав, права работников, обязанности работодателя, трудовой договор, незаконное увольнение, задержка заработной платы, принудительный труд, детский труд.

Kirish:

Bozor iqtisodiyoti sharoitida mehnat munosabatlarini huquqiy jihatdan tartibga solish jamiyat barqarorligini ta'minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Mehnat huquqi fuqarolarning mehnat qilish, erkin kasb tanlash va munosib mehnat sharoitlariga ega bo'lish huquqlarini kafolatlaydi. Shu bois mehnat qonunchiligiga rioya etilishi nafaqat xodimlar, balki ish beruvchilar va umuman jamiyat manfaatlari uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda O'zbekistonda mehnat sohasini isloh qilish, xodimlar huquqlarini mustahkamlash hamda xalqaro standartlarga moslashish borasida keng ko'lamli o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi qabul qilinishi mehnat munosabatlarini yanada aniq va tizimli tartibga solishga xizmat qilmoqda. Shunga qaramay, amaliyotda mehnat huquqining buzilishi bilan bog'liq holatlar — noqonuniy ishdan bo'shatish, ish haqi kechiktirilishi, mehnat shartnomalarini rasmiylashtirmaslik, majburiy mehnat va bolalar mehnati kabi muammolar uchrab turibdi. Mehnat huquqining buzilishi xodimlarning ijtimoiy himoyasiga, daromad barqarorligiga hamda jamiyatdagi ijtimoiy adolat tamoyillariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois mazkur mavzu dolzarb hisoblanib, mehnat qonunchiligiga rioya etilishini ta'minlash, nazorat mexanizmlarini kuchaytirish va huquqiy madaniyatni oshirish masalalarini o'rganishni taqozo etadi. O'zbekistonda mehnat huquqining buzilishi holatini tahlil qilish, uning asosiy sabablari va oqibatlarini yoritish hamda kelgusidagi rivojlanish istiqbollari aniqlashdan iborat.

Asosiy qism

O'zbekiston hududida mehnat munosabatlari va ularni tartibga soluvchi huquqiy, ijtimoiy va iqtisodiy tizimdir. Tadqiqot doirasida xodimlar va ish beruvchilar o'rtasidagi mehnat munosabatlari, mehnat shartnomalari, ish haqi to'lovlari, ish sharoitlari, ijtimoiy himoya mexanizmlari va kasaba uyushmalari faoliyati o'rganiladi. Shu bilan birga, mehnat huquqining buzilishi bilan bog'liq holatlar — masalan, noqonuniy ishdan bo'shatish, ish haqi kechiktirilishi, majburiy mehnat, bolalar mehnati, diskriminatsiya va boshqa huquqbuzarliklar ham tadqiqot obyekti sifatida ko'rib chiqiladi. Bundan tashqari, tadqiqot obyekti sifatida O'zbekistonda mehnat qonunchiligini amalga oshirish jarayonidagi nazorat va monitoring tizimlari, sud va boshqa huquqni muhofaza qilish organlari faoliyati, xalqaro mehnat standartlariga moslashish, ijtimoiy himoya va xodimlar huquqlarini ta'minlash mexanizmlari ham qamrab olinadi. Shunday qilib, tadqiqot obyekti mehnat munosabatlarining huquqiy asoslari, amaliy holatlari va ularning jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini kompleks tarzda o'rganishga qaratilgan.

Tadqiqot obyekti: Mazkur tadqiqotning obyekti mehnat huquqi doirasidagi munosabatlar hamda xodimlarning huquqlari buzilishi bilan bog'liq holatlardir.

Qo'llanilgan metodlar: Tadqiqot jarayonida tahliliy, taqqoslash, statistik va huquqiy-normativ metodlardan foydalanildi. Amaldagi qonunchilik hujjatlari va sud amaliyoti o'rganildi.

Olingan natijalar va ularning tahlili: Tadqiqot natijalariga ko'ra, mehnat huquqlarining buzilishi quyidagi holatlarda ko'proq uchraydi:

- noqonuniy ishdan bo'shatish;
- ish haqining o'z vaqtida to'lanmasligi;
- mehnat shartnomasining rasmiylashtirilmashligi;
- mehnat sharoitlarining talabga javob bermasligi.

Ushbu holatlar ko'pincha ish beruvchining qonunchilik talablarini yetarli darajada bilmasligi yoki ularga amal qilmasligi natijasida yuzaga keladi. Shu bilan birga, xodimlarning o'z huquqlarini bilmasligi ham muammoni chuqurlashtiradi.

Ilmiy yangiligi

Tadqiqotda mehnat huquqlarining buzilishiga olib keluvchi omillar tizimli ravishda tahlil qilinib, ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi. Shuningdek, xodimlarning huquqiy savodxonligini oshirish zarurligi asoslab berildi.

Ish haqi bilan bog'liq muammolar: Eng ko'p uchraydigan holatlardan biri — ish haqining o'z vaqtida to'lanmasligi yoki to'liq berilmashligidir. Ayrim hollarda ish beruvchilar tomonidan xodim bilan tuzilgan mehnat shartnomasida ko'rsatilgan miqdordan kam haq to'lanadi yoki maosh kechiktiriladi. Bu holat xodimning moddiy ta'minotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi va ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi.

Mehnat shartnomasini rasmiylashtirmaslik: Amaliyotda ayrim ish beruvchilar xodimlarni rasmiy mehnat shartnomasiz ishga jalb etadi. Natijada xodim mehnat daftarchasi yuritilmaydi, ijtimoiy sug'urta badallari to'lanmaydi va kelgusida pensiya ta'minotida muammolar yuzaga keladi. Bu esa yashirin iqtisodiyotning kengayishiga ham sabab bo'ladi.

Noqonuniy ishdan bo'shatish

Mehnat qonunchiligida ishdan bo'shatishning aniq asoslari belgilangan bo'lsa-da, ayrim hollarda ish beruvchilar xodimni asossiz ravishda ishdan bo'shatishadi. Sud amaliyotida noqonuniy ishdan bo'shatish bilan bog'liq nizolar mavjudligi bu muammoning dolzarbligini tasdiqlaydi.

Mehnat sharoitlari va xavfsizlik

Ishlab chiqarish korxonalarida mehnat muhofazasi qoidalariga to'liq rioya etilmasligi jarohatlanish va kasb kasalliklariga olib kelishi mumkin. Xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish ish beruvchining asosiy majburiyatlaridan biri hisoblanadi.

Muammolarning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari

Mehnat huquqlarining buzilishi nafaqat alohida xodim, balki butun jamiyat uchun salbiy oqibatlariga olib keladi. Birinchidan, xodimlarning ishga bo'lgan ishonchi va motivatsiyasi pasayadi. Ikkinchidan, norasmiy bandlik ortadi. Uchinchidan, mehnat migratsiyasi kuchayishi mumkin.

Shuningdek, mehnat nizolarining ko'payishi sud tizimiga qo'shimcha yuklama beradi. Bu esa iqtisodiy samaradorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Istiqbol va takliflar

Kelgusida mehnat huquqlarini yanada samarali himoya qilish uchun quyidagi choralar muhim ahamiyat kasb etadi:

- Mehnat inspeksiyasi faoliyatini kuchaytirish va nazorat mexanizmlarini takomillashtirish;
- Raqamli mehnat shartnomalari tizimini keng joriy etish;
- Ish beruvchilarning javobgarligini oshirish;
- Xodimlarning huquqiy savodxonligini oshirish bo'yicha targ'ibot ishlarini kuchaytirish;
- Norasmiy bandlikka qarshi tizimli kurashish.

Mehnat munosabatlarini shaffof va adolatli tashkil etish orqali ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash mumkin.

Ilmiy yangiligi

Mazkur maqolada mehnat huquqlarining buzilishi masalasi zamonaviy huquqiy islohotlar kontekstida kompleks tahlil qilindi. Qonunchilik normalari va amaliyot o'rtasidagi tafovutlar ochib berildi hamda muammoni bartaraf etishning aniq mexanizmlari taklif etildi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda mehnat huquqlarining buzilishi dolzarb ijtimoiy-huquqiy muammo bo'lib qolmoqda. Qonunchilik bazasi takomillashgan bo'lsa-da, uning amaliy ijrosini ta'minlash muhim vazifa hisoblanadi. Davlat organlari, ish beruvchilar va xodimlar o'rtasida huquqiy madaniyatni oshirish hamda samarali nazorat tizimini yo'lga qo'yish orqali mehnat huquqlarining ishonchli himoyasiga erishish mumkin. Mehnat huquqlarining buzilishi jamiyatda ijtimoiy adolatsizlikni kuchaytiradi. Bunday holatlarning oldini olish uchun qonunchilikka qat'iy rioya qilish, nazorat mexanizmlarini kuchaytirish va xodimlarning huquqiy bilimlarini oshirish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi.
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
3. Xalqaro Mehnat Tashkiloti konvensiyalari va tavsiyalari.
4. Mehnat huquqi bo'yicha ilmiy adabiyotlar.
5. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari.

Hamroyev Saidjon Sanoyevich, Abdullayeva Yulduz Nabiyeвна , Jamiyatda xotin-qizlar huquqlarini himoya qilishning xalqaro-huquqiy standartlari	284
Erkinov Ozodbek Aminovich , Huquqiy va ijtimoiy davlatning nazariy asoslari hamda uning zamonaviy rivojlanish tendensiyalari	289
Hayitmurodov Musulmon Sunnat o'g'li , Huquqiy ong va madaniyat – qonun ustuvorligining poydevori	295
Yo'ldosheva Odinaxon Dilmurodjon qizi , O'zbekistonda mehnat huquqining buzilishi: Holat va istiqbol	299
Temirova Asila Sodiqovna , Zamonaviy fan taraqqiyotida huquq ta'limini rivojlantirish tendensiyalari	302
Ergashova Nargiza, Jamolova Tamara Normatovna , Amir Temur – buyuk sarkarda va davlat arbobi	307
Sulaymonbekov Suhaylbek Sobirbek o'g'li , Professional ta'lim oluvchilarning huquqiy kompetensiyalarini shakllantirishda huquqiy targ'ibotni tashkil etishning pedagogik mexanizmlari (iiv buxoro akademik litseyi misolida)	311
Hikmatov Sunnatillo Hafiz o'g'li , Yoshlarda media immunitetni shakllantirishning nazariy va ilmiy asoslari	318
Каримов Джамшид Тулкин Угли , Идеи гуманизма и нравственности в наследии Абдурахмона Джами	322
O'rinov O'tkirbek Nodir o'g'li , Ma'naviy-ma'rifiy ishlarning samaradorligini baholashda innovatsion mezonlar va indikatorlar	326

Aniq va tabiiy fanlar

To'xtayeva Ferangis Furqat qizi , Muhandislik grafikasi fanida elektron o'quv qo'llanma yaratishda 3d geogebra dan foydalanish	330
Choriyeva Nilufar Akram qizi , Fizik tafakkurni rivojlantirishda multimedia vositalaridan foydalanish usullari	334
Dilnoza Irkinovna Dadaboeva , Kelajak muhandislar uchun cad va 3d vizualizatsiyalaridan foydalangan professional grafik tayyorlashning innovatsion usulini ishlab chiqish va tajribada sinab ko'rish	340
Hasanov Behzod Normurot o'g'li, Hamroyeva Dilnoza Tohir qizi , Informatika ta'limida multimedia vositalaridan foydalanish bo'yicha xorijiy va milliy pedagogik tajribalar tahlil	349
Jo'rayev Ihom Is'hoqovich , Mobil texnologiyalar tarixi, rivojlanishi va istiqbollari	354
Rakhmat Sindarov , Research of the methodology for the development and implementation of a teaching and methodological complex for graphic training	360
To'xtayeva Ferangis Furqat qizi , Elektron o'quv qo'llanmalar yaratishda Fliktop platformasidan foydalanishning metodik asoslari	366
Ergashov Mansur Yarashovich, Raxmatilloeva Shahzoda Hikmat qizi , “Azotning kislorodli birikmalari” mavzusini o'qitishda eksperimental yondashuv asosida o'quvchilarning kreativ kompetensiyasini shakllantirish	370